

Ekonomide 'kademeli rasyonelleşme' adımları atılsa da üretimde çarklar yavaş dönüyor. TÜİK'in açıkladığı verilere göre üretimde daralma yaşanmasına rağmen istihdam arttı. **Sanayi** üretimi ağustos ayında bir önceki aya göre yüzde 0,8 daralma kaydederken, mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik oranı ağustosta yüzde 9,2'ye geriledi. Uzmanlar, iş aramaktan vazgeçenlerin eve çekildiği için işsizliğin tek hanede kaldığını belirterek "İstihdam artmadığı halde; işsizlik düşüyor gibi gözüküyor" dedi.

Suçmiden sonra ekonomide 'rasyonelleşme' ve sıkılaştırma adımları atılırken, üretim daraldı. Türkiye Ancak üretim daralmasına rağmen istihdam artmaya devam etti. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) açıkladığı verilere göre ağustos ayında **sanayi** daralırken, işsizlik azaldı. Uzmanlar, iş aramaktan vazgeçenlerin eve çekildiği için işsizliğin tek hanede kaldığını belirterek "İstihdam artmadığı

halde; işsizlik düşüyor gibi gözüküyor" değerlendirmesinde bulundu. TÜİK verilerine göre **sanayi** üretimi ağustosta bir önceki aya göre yüzde 0,8 daralma kaydetti. Temmuz ayında **sanayi** üretiminde aylık yüzde 0,3'lük daralma izlenmişti. Böylelikle ikinci ayında da **sanayi** üretiminde aylık düşüş devam ederken, TÜİK verilerine göre Ağustos'ta mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik oranı yüz-

de 9,2'ye geriledi. Böylece işsizlik oranı 4. ayda da tek hanede kaldı. TÜİK verilerine göre; 15 ve daha yukarı yastaki kişilerde işsiz sayısı 2023 yılı Ağustos ayında bir önceki aya göre 56 bin kişi azalarak 3 milyon 223 bin kişi oldu. İşsizlik oranı ise 0,2 puan azalarak yüzde 9,2 seviyesinde gerçekleşti. İşsizlik oranı erkeklerde yüzde 7,5 iken kadınlarda yüzde 12,6 olarak tahmin edildi. İstihdam edilenlerin sayısı 2023

ylı Ağustos ayında bir önceki aya göre bin kişi artarak 31 milyon 686 bin kişi, istihdam oranı ise değişim göstermeyerek yüzde 48,4 oldu. Bu oran erkeklerde yüzde 65,6 iken kadınlarda yüzde 31,5 olarak gerçekleşti. İşgücü 2023 yılı Ağustos ayında bir önceki aya göre 55 bin kişi azalarak 34 milyon 909 bin kişi, işgücüne katılma oranı ise 0,1 puan azalarak yüzde 53,3 olarak gerçekleşti. İşgücüne katılma oranı er-

keklerde yüzde 70,9 iken kadınlarda yüzde 36,0 oldu. Zamana bağlı eksik istihdam, potansiyel işgücü ve işsizlerden oluşan atıl işgücü oranı 2023 yılı Ağustos ayında bir önceki aya göre 0,4 puanlık artış ile yüzde 23,0 oldu. Zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünlük oranı yüzde 15,3 iken işsiz ve potansiyel işgücünün bütünlük oranı yüzde 17,5 olarak tahmin edildi. **-EKONOMİ SERVİSİ**

Üretim daralıyor istihdam artıyor

'İŞ ARAMAKTAN UMUDUNU KESENLER EVE ÇEKİLDİ'

TÜİK'in açıkladığı verileri değerlendiren uzmanlar işsizliğin azalmadığını, iş aramaktan vazgeçenlerin eve çekildiği için işsizliğin tek hanede kaldığını belirtti. İktisatçı Mustafa Sönmez X platformunda yaptığı değerlendirmede "İş aramaktan umudunu kesen eve çekiliyor böylece geniş tanımlı işsizlik yüzde 23, sayı olarak 8,5 milyonun üstünde. Dar tanımlı, yani iş aramaya devam eden işsiz sayısı ise Ağustos'ta 3,2 milyon, oran yüzde 9,2" ifadelerini kullandı. Ekonomist Ali Çufadar da sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımda "İşsizlik oranındaki iyileşmeye önem atfetmemek lazım bir süre; EYT ve belki başka nedenlerle; iş gücümüz azalıyor. İstihdam artmadığı halde; işsizlik düşüyor gibi gözüküyor. Çok yerde işsizlik oranı çok belirgin düştüğü halde; bizde neden yüzde 10'da 'katılaştı?' değerlendirmesinde bulundu.

'TÜİK'E GÖRE AZALDI İŞKUR'A GÖRE ARTTI'

CHP Malatya Milletvekili, Veli Ağbaba TÜİK ile İŞKUR verilerini karşılaştırarak işsizliğin azalmadığını öne sürdü. TÜİK'e tepki gösteren Ağbaba sosyal medya hesabından yaptığı değerlendirmede "TÜİK Ağustos'ta işsizlik 56 bin kişi azaldı diyor. İŞKUR'da ise aynı ay 133 bin kişi işsizlik ödeneğine başvurmuş. TÜİK hakkabazlık yapıyor. İşsizlik falan azalmıyor. İnsanlar iş aramaktan ümidi kesiyor" ifadelerini kullandı.

İMALAT 3 AYDIR YAVAŞLIYOR

İstanbul Sanayi Odası (İSO) imalat satın alma yöneticileri endeksi (PMI) Eylül'de 49,6 değerini aldı. Endeks Ağustos'ta 49 ile 2023 yılının en düşük seviyesini görmüştü. Temmuz ayında da endeks 50 değerinin altında kalmıştı. Endeks verilerinde imalat sektörünün performansının üçüncü çeyrek boyunca zayıflama kaydettiği görüldü. Üretim üst üste üç ay yavaşlamakla birlikte bu yavaşlama ilmi düzeyde ve bir önceki anket dönemine göre düşük oranda kaydedildi. Üretim ivme kaybettiği firmalar bu durumu genellikle zayıf piyasa koşullarına ve yeni siparişlerdeki azalmaya bağladı. Öte yandan, bazı firmalar ay içerisinde talebin dirençli kaldığını belirtti. Hem toplam yeni siparişler hem de yeni ihracat siparişleri eylül ayında azalmaya devam etti, ancak düşüşler ağustos ayna göre daha düşük bir hızda gerçekleşti. Anket katılımcılarından gelen değerlendirmelerin ortak noktası, fiyat baskısının müşteri talebini sınırlandırması oldu.

GENÇ NÜFUSTA İŞSİZLİK YÜZDE 17

15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı bir önceki aya göre 0,7 puanlık azalış ile yüzde 17,2 oldu. Bu yaş grubunda işsizlik oranı; erkeklerde yüzde 14,2, kadınlarda ise yüzde 22,7 olarak tahmin edildi. İstihdam edilenlerden referans döneminde işbaşında olanların, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış haftalık ortalama fiili çalışma süresi 2023 yılı Ağustos ayında bir önceki aya göre 1,1 saat azalarak 43,3 saat olarak gerçekleşti. Zamana bağlı eksik istihdam, potansiyel işgücü ve işsizlerden oluşan atıl işgücü oranı 2023 yılı Ağustos ayında bir önceki aya göre 0,4 puanlık artış ile yüzde 23,0 oldu. Zamana bağlı eksik istihdam ve işsizlerin bütünlük oranı yüzde 15,3 iken işsiz ve potansiyel işgücünün bütünlük oranı yüzde 17,5 olarak tahmin edildi.

Gaza ve frene ne oranda basılacak

Yılın son çeyreğinde üretimin seyri Avrupa'nın ne kadar yavaşlayacağına ve yerel seçimler öncesi Ankara'nın gaza ve frene ne oranda basacağına bağlı belirlenecek.

Ağustosta **sanayi** üretimi mevsimsel etkilerden arındırılmış aylık yüzde 0,8 daraldı. İktisadi faaliyetin zayıflamaya devam ettiğini görüyoruz. Açıklanan veri ağustos ayı imalat PMI (49,0) ve **sanayi** SAMEKS (46,5) anketleri ile tutarlı bir tablo çiziyor. Öncü göstergeler eylül ayında çelişkili sinyaller veriyor. **MÜSİAD sanayi** SAMEKS (53,6) endeksi 7,0 puan artışla ekonominin genişleme bölgesine geçtiğini söylüyor. **İstanbul Sanayi Odası** PMI (49,6) endeksi 0,6 puan artarak daha yumuşak bir daralma gösteriyor. Eylül ayı öncü ihracat rakamı Avrupa'daki yavaşlamaya rağmen yıllık ve aylık olarak bü-

yümeye devam ediyor. Diğer yandan eylül ayı **İSO** sektörel PMI verilerinde üretimde daralma daha genele yaygın bir görünüm çiziyor. On sektör grubunun sadece biri, gıda sektörü, genişleme bölgesinde. **Sanayi** üretimi verisi sonrası 2023 için %3,7, 2024 için %3,0'lük büyüme tahminlerimizde değişikliğe gitmiyoruz. Eylül ayına ilişkin çelişen öncü göstergeler tahminimiz üzerinde aşağı ya da yukarı yönlü risklere dair net bir sinyal vermiyor. Yılın son çeyreğinde üretimin seyri Avrupa'nın ne kadar yavaşlayacağına ve yerel seçimler öncesi Ankara'nın gaza ve frene ne oranda basacağına bağlı belirlenecek.

PARA
TRAFİĞİ

İş Yatırım

ISO 500'un verimliliği 5 yılda yüzde 8 geriledi

EMIRCAN YAMAN / İSTANBUL

İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından yayımlanan **ISO 500** araştırmasına dahil olan firmaların verimliliği son 5 yılda enflasyonun altında performans gösterdiği belirlendi. EKONOMİ gazetesinin **ISO 500** verilerinden yola çıkarak yaptığı analize göre **ISO 500'e** dahil olan firmaların üretimden satışları 2017 yılından itibaren yüzde 587 artarken çalışan başına düşen üretimden satışlardaki artış ise bunun 100 puan altında yüzde 488'de kaldı. Bu oranlar 2023 öncesinde 5 yıllık dönemde yüzde 538,6 olarak hesaplanan yurt içi üretici fiyat endeksi (Yİ-ÜFE) artış oranından arındırıldığında 2017 yılından itibaren **sanayi** verimliliğinin reel olarak azaldığı ortaya çıktı.

Verimlilik 2022 yılında reel olarak %8,3 arttı

İstanbul Sanayi Odası tarafından yayımlanan verilere göre **ISO 500** firmalarının üretimden satışları son 1 yıllık dönemde 119,0, son 5 yıllık dönemde ise yüzde 587,1 artışla 4 trilyon 484 milyar TL düzeyine yükseldi. Firmaların çalışan başına verimliliğini gösteren çalışan başına üretimden net satışları ise son 1 yılda yüzde 110,2, son 5 yıllık dönemde ise nominal olarak yüzde 487,7 artış göstererek 5 milyon 688 bin TL düzeyine ulaştı. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hesaplanan yurt içi üretici fiyat endeksindeki (Yİ-ÜFE) artış ise 2017-2022 arasındaki dönemde yüzde 538,6 olarak hesaplandı. Dolayısıyla **ISO 500** firmalarının son 5 yıllık süreçte reel olarak yüzde 8,0 verimlilik kaybına uğradıkları görüldü.

ISO 500 firmalarının çalışan başına düşen reel verimliliği 2018 yılında yükselen faizler ve ani kur çokları sebebiyle yüzde 1,7 azalırken 2019 yılında toparlanarak yüzde 7,4 reel arttı. Çalışan başına üretimden net satışlar pandeminin araya girmesiyle 2020 ve 2021 yıllarında sırasıyla yüzde 10,4 ve yüzde 8,5 reel artış kaydedti. Bu dönemde firmaların üretimden satışları da sırasıyla yüzde 8,1 ve yüzde 3,3 reel kayba uğradı. 2022 yılına gelindiğinde ise güçlü iç talep, düşük faiz ortamı ve yüksek harcamalardan faydalanan **sanayi** devleri 2022 yılında çalışan başına verimliliğini nominal olarak yüzde 110,2, reel olarak ise yüzde 6,3 artırdı. Fakat çalışan başına verimlilik düzeyi yine de reel olarak pandemi öncesi seviyeyi yakalayamadı.

Ücret artışları dolar kuru ve enflasyon karşısında eridi

2017-2022 arası dönemde çalışan başına verimliliğin yanı sıra ücret artışlarının da enflasyondan etkilendiği görüldü. 2022 yılında **ISO 500'e** dahil olan firmaların yaptığı maaş ve ücret ödemeleri 2017 yılına kıyasla nominal olarak yaklaşık yüzde 318,9 artışla 193 milyar 959 milyon TL seviyesine yükseldi. Aynı dönemde Türkiye İstatistik Kurumu tarafından hesaplanan tüketici fiyat endeksindeki 5 yıllık artış ise yüzde 244,6 seviyesinde gerçekleşti. Dolayısıyla son 5 yıllık süreçte yüzde 318,9 olarak hesaplanan ücret artış oranı, tüketici enflasyonundan arındırıldığında yaklaşık yüzde 21,5 seviyesine kadar geriledi. TÜİK tarafından açıklanan TÜFE artış oranından arındırıldığında **ISO 500** şirketlerinin ücret ödemeleri reel olarak 2018 yılında yüz-

de 2,4, 2019'da ise yüzde 8,4 artış gösterdi. Pandemi koşullarının geçerli olduğu 2020 ve 2021 yıllarında ödenen ücretler nominal olarak sırasıyla yüzde 14,5 ve yüzde 34,7 artış gösterse de reel olarak azaldı. 2022 yılında ise ücretler nominal olarak yüzde 85,7, reel olarak ise yüzde 13 oranında arttı.

ISO 500 firmalarının üretimden satışları (nominal)

Gösterge	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Değişim
Üretimden Satışlar (Milyar TL)	652	878	1.021	1.178	2.048	4.484	%587,1
Ücretten Çalışanlar	674,320	690,704	696,792	716,962	757,024	788,389	%16,9
Çalışan Başına Üretimden Satış (Bin TL)	967	1,271	1,466	1,643	2,705	5,688	%487,7
Çalışan Başına Dönem Kâr ve Zararı	78	91	88	129	289	615	%682,0

ISO 500 firmalarında çalışan başına verimlilik

Gösterge	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Verimlilik (Nominal)	%31,33	%15,3	%12,0	%12,0	%110,2	%487,7
Verimlilik (Reel)	-%1,7	%7,4	-%10,4	-%8,5	%6,3	-%8,0

*TÜİK verilerine göre hesaplanmıştır

ISO 500 firmalarında ücretlerin reel değişimi

Gösterge	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Ücret artışları (Nominal)	%20,6	%21,3	%14,5	%34,7	%85,7	%318,9
Ücret artışları (Reel)	%2,4	%8,4	-%0,08	-%0,9	%13,0	%21,5

*TÜİK verilerine göre hesaplanmıştır

Çalışan başına verimlilik değişimi

Sektörler	Son 5 Yılda Reel Verimlilik Artışı
Mücevherat, bijuteri eşyaları ve ilgili ürünlerin imalatı	%104,1
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım	%103,2
Kök kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	%65,4
Madencilik ve taş ocaklığı	%29,3
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	-%3,7
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	-%4,8
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	-%4,9
Ana metal sanayi	-%9,5
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	-%12,3
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç)	-%13,5
Gıda ürünlerinin imalatı	-%14,6
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	-%15,6
İçeceklerin imalatı	-%16,5
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	-%17,8
Tekstil ürünlerinin imalatı	-%18,0
Elektrikli teçhizat imalatı	-%20,4
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	-%24,1
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	-%33,3
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler	-%35,0
(yarı römork) imalatı	
Mobilya imalatı	-%37,6
Tütün ürünleri imalatı	-%40,0
Giyim eşyalarının imalatı	-%43,0
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	-%50,8

Çalışan başına kârlılık değişimi

Sektörler	Son 5 Yılda Reel Verimlilik Artışı
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç)	%146,4
Kök kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	%144,3
Madencilik ve taş ocaklığı	%86,2
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	%82,9
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	%79,4
Gıda ürünlerinin imalatı	%53,0
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	%23,4
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	%22,0
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	%21,9
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler	%21,0
(yarı römork) imalatı	
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	%14,8
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	%3,3
Elektrikli teçhizat imalatı	-%16,6
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	-%22,7
Ana metal sanayi	-%25,3
Tekstil ürünlerinin imalatı	-%30,2
Tütün ürünleri imalatı	-%41,4
Giyim eşyalarının imalatı	-%42,8
Mobilya imalatı	-%59,9
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	-%86,3
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım	-
İçeceklerin imalatı	-
Mücevherat, bijuteri eşyaları ve ilgili ürünlerin imalatı	-

de 2,4, 2019'da ise yüzde 8,4 artış gösterdi. Pandemi koşullarının geçerli olduğu 2020 ve 2021 yıllarında ödenen ücretler nominal olarak sırasıyla yüzde 14,5 ve yüzde 34,7 artış gösterse de reel olarak azaldı. 2022 yılında ise ücretler nominal olarak yüzde 85,7, reel olarak ise yüzde 13 oranında arttı.

Sadece 4 sektör verimliliğini artırdı

Ücret artışlarına ortalamada dolar kuru bazında bakıldığında ise bambaşka bir tablo ortaya çıktı. 2017 yılında 12 milyar 994 milyon dolar seviyesinde olan ücret ödemelerinin son 5 yıllık süreçte yaklaşık yüzde 20,2 azalışla 10 milyar 366 milyon dolar seviyesine gerilediği gözlemlendi. Yani ödenen maaş ve ücretler son 5 yıllık süreçte dolar bazında yüzde 20'nin üzerinde azaldı.

2023 öncesi son beş yıllık süreçte **ISO 500** sıralamasında yer

alan firmaların faaliyet gösterdiği 23 sektör arasından yalnızca 4 tanesinin verimliliğini reel olarak artırdığı görüldü. Nominal bazda tüm sektörler yüzde 200'ün üstünde verimlilik artışı kaydedmiş olsa da deflator olarak kullanılan Yİ-ÜFE'nin beş yıllık artış oranının yüzde 538,6 olması sebebiyle 23 sektörden 4'ünün verimliliği reel olarak artarken 19'unun verimliliği azaldı. Sektör dağılımına bakıldığında verimliliğini en çok artıran sektörlerin çoğunlukta son yıllarda emtia fiyatlarında kaydedilen artışlardan faydalanan sektörler olduğu görüldü. Son 5 yıllık süreçte reel verimliliğini en çok artıran sektör yüzde 104,1 ile mücevherat, bijuteri eşyaları ve ilgili ürünlerin imalatı olurken, bu sektörde yüzde 103,2 verimlilik artışı ile elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım izledi. Reel verimliliğinde artış yakalayan diğer sek-

10 sektör çalışan başına kârlılığını koruyamadı

Çalışan başına düşen dönem kârlılığında bakıldığında ise sektörel dağılımın üretimden satışlara kıyasla bir miktar değişmekte olduğu gözlemlendi. Oluşturulan tabloya göre 2017-2022 arası dönemde 13 sektör çalışan başına reel anlamda kârlılığını artırdı. 10 sektör ise bu bağlamda pandemi öncesi seviyesinin altında performans gösterdi. Kârlılığın en çok artıran sektörlerin çoğunlukla emtia fiyatlarında kaydedilen artışlardan faydalanan sektörlerden oluşması ise dikkat çekti.

2017 yılına 2022 yılı verilerinin kıyaslanması ile elde edilen verilere göre çalışan başına düşen reel kârlılığın en çok artıran sektör yüzde 146,4 artış ile ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı oldu. Çalışan başına reel kârlılığın son 5 yılda yüzde 144,3 artıran kök kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı ikinci sırada yer alırken madencilik ve taş ocaklığı yüzde 86,2 ile üçüncü, metalik olmayan mineral ürünleri imalatı yüzde 82,9 ile dördüncü oldu. Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım sektörü ise 2017'de kaydedildiği zaran 2022 yılında kara çevirmeyi başaran tek sektör oldu.

5 yıllık süreçte çalışan başına düşen kârlılığın en çok azalan sektör ise yüzde 86,3 reel kâr kaybına uğrayan diğer ulaşım araçlarının imalatı sektörü oldu. Bu sektörde yüzde 59,9 kâr kaybı ile mobilya imalatı, yüzde 42,8 reel kâr kaybı ile giyim eşyalarının imalatı, yüzde 41,4 reel kâr kaybı ile tütün ürünlerinin imalatı ve yüzde 30,2 reel kâr kaybı ile tekstil ürünlerinin imalatı sektörleri izledi. Mücevherat, bijuteri eşyaları ve ilgili ürünlerin imalatı ve içeceklerin imalatı sektörlerinde ise bu dönemde kâr değeri zarar ediletti.

törler ise yüzde 65,4 ile kök kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı ve yüzde 29,3 ile madencilik ve taş ocaklığı sektörleri oldu.

Reel verimliliğini en çok azalan 5 sektör ise sırasıyla yüzde 50,8 verimlilik kaybıyla diğer ulaşım araçlarının imalatı, yüzde 43 kayıpla giyim eşyalarının imalatı, yüzde 40 ile tütün ürünleri imalatı, yüzde 37,6 ile mobilya imalatı ve yüzde 35 ile motorlu kara taşıtı, treyler ve yarı treyler imalatı oldu.

Sanayinin En Büyükleri Belli Oldu 'Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması'nın 2022 Yılı Sonuçları Açıklandı

1968'den bu yana İstanbul Sanayi Odası tarafından açıklanan 'Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması'nın 2022 yılı sonuçları belli oldu. İSO Yönetim Kurulu Başkanı Erdal Bahçivan tarafından açıklanan araştırmada, 2022 yılında üretimden satışlara göre en büyük kuruluş, 418,4 milyar liralık satışlarıyla Tüpraş olurken, bu kuruluşu 189,2 milyar lira ile Star Rafineri takip etti. Üçüncü sırada ise 140,1 milyarlık üretimden satışlarıyla Ford Otomotiv yer aldı. İSO 500'de üretimden satışların 2022 yılında yüzde 119 artarak 2 trilyon 48 milyar liradan 4 trilyon 485 milyar liraya çıktığını kaydeden İSO Yönetim Kurulu Başkanı Erdal Bahçivan, "Bu yüksek oranlı artışta, ihracattaki güçlü performansın yanı sıra canlı yurt içi talep, yükselen kur ve fiyatlar ile ihracat gelirlerinin TL karşılıklarındaki artış belirleyici rol oynadı." dedi.

İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından hazırlanan sanayi sektörünün devler liginin belirleyen ve 1968 den bu yana aralıksız olarak açıklanan 'Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması'nın 2022 yılı sonuçları kamuoyu ile paylaşıldı. İSO Yönetim Kurulu Başkanı Erdal Bahçivan tarafından açıklanan 'Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırması toplantısına İSO Yönetim Kurulu Başkan Yardımcıları İrfan Özhamaralı ve Cemal Keleş katıldı. Öte yandan güncel İSO 500'ün yanında, son 5 yıldır olduğu gibi araştırmanın 50 yıl önceki yani 1973 yılında yapılan ve 100 Büyük Firma olarak yapılan araştırmanın içeriği de paylaşıldı. İSO 500 çalışmasında 2022 yılında üretimden satışlara göre en büyük kuruluş, 418,4 milyar liralık satışlarıyla Tüpraş olurken, bu kuruluş uzun yıllardır sürdürdüğü liderliğini 2022 yılında da korudu. 2022 yılında üretimden satışlara göre ikinci büyük kuruluş 189,2 milyar lira ile Star Rafineri oldu. Üçüncü sırada ise 140,1 milyarlık üretimden satışlarıyla Ford Otomotiv yer aldı. Sıralamanın ilk 10'unda yer alan şirketlerde 2021 yılına göre bir değişiklik olmadı.

Deprem Bölgesinden 66 Firma Listede

Geçtiğimiz yıllarda mayıs ayında paylaşılan araştırmanın, bu yıl 11 ilimizi etkileyen ve tüm Türkiye'yi yasa boğan deprem felaketi nedeniyle eylül ayında açıklandığını ifade eden Erdal

Bahçivan, "Bu yılın başında ülkemizi derinden yaralayan Kahramanmaraş depremini yaşadık. On binlerce vatandaşımızı kaybettik. Acılarımız hala çok taze. Dünyada eşi benzeri olmayan ve 11 ilimizi etkileyen felaketin ekonomik yıkımı da büyük oldu. Birçok sanayi tesisimiz haftalarca faaliyete geçemedi. Devletimiz bu bölgede mücbir sebep hali ilan ederek firmalarımızın vergisel yükümlülüklerini erteledi. Takdir edersiniz ki İSO 500 Büyük Listesi içinde her yıl bu 11 ilimizden çok sayıda sanayi kuruluşumuz yer alıyor. 2021 listemizde bu rakam 72 idi. 2022 yılında ise bu sayının 66 olduğunu görüyoruz. Bu şirketlerimizde de mali verilerini paylaşabilme noktasına gelmesiyle birlikte İSO 500 araştırmamıza başlayarak en kısa sürede tamamladık." diye konuştu.

'Üretici ve Tüketici Enflasyonunda Makas Geniş'

İSO 500'de üretimden satışların 2022 yılında yüzde 119 artarak 2 trilyon 48 milyar liradan 4 trilyon 485 milyar liraya çıktığını kaydeden Erdal Bahçivan, sözlerini şöyle sürdürdü: "Bu yüksek oranlı artışta, ihracattaki güçlü performansın yanı sıra canlı yurt içi talep, yükselen kur ve fiyatlar ile ihracat gelirlerinin TL karşılıklarındaki artışın belirleyici rol oynadığını söyleyebiliriz. İSO 500 büyük kuruluşlarının üretimden satışlardaki reel değişimlerine baktığımızda da şu sonuç dikkat çekiyor: 2022 yılının verileri yıl sonu tüketici enflasyonu arındırıldığında üretimden satışların reel olarak 2021 yılına göre yüzde 33,3 ile oldukça yüksek bir artış sergilediği görülüyor. Reel değişimleri hesaplarken

son yıllarda hep yaptığımız gibi bu yıl da, yıl sonu TÜFE enflasyonunu kullandık. Fakat diğer taraftan biliyoruz ki 2022 sonunda TÜFE enflasyonu yüzde 64,27 iken ÜFE enflasyonu yüzde 97,72'ye ulaşmıştı. Bu noktada sanayicinin ekonomik gerçeklerini yansıtan asıl enflasyonun ÜFE olduğunu hatırlatarak, ÜFE'nin çok daha hızlı arttığını ve üretici ile tüketici enflasyonu arasındaki makasın oldukça geniş olduğunu vurgulamak istiyorum. Nitekim yıl sonu ÜFE enflasyonu kullanıldığında, üretimden satışlardaki reel artış yüzde 10,8'e iniyor."

Karlılık Rasyoları Geçen Yıla Göre Düşük

İSO 500'ün satışlarının yanı sıra kaynaklarını verimli kullanarak karlarını da yüksek oranlarda artırdığını ve bu alanlarda genel olarak başarılı bir performans sergilediğini belirten Erdal Bahçivan, "İSO 500'ün 2022'de faaliyet karı yüzde 96 artarak, 342 milyar liradan 671 milyar liraya çıktı. Buna karşılık faaliyet karlılığı oranı, yüzde 14,8'den 2 puan düşerek yüzde 12,8'e geriledi. Benzer şekilde faiz, amortisman ve vergi öncesi karın yüzde 100'e yakın bir artışla 405 milyar liradan 808 milyar liraya yükseldiğini görüyoruz. Aynı yılda FAVÖK karlılığı oranı, aynen faaliyet karlılığında olduğu gibi 2,1 puan düşüşle yüzde 17,5'ten yüzde 15,4'e geriledi. Vergi öncesi kar ve zarar toplamı yüzde 121 artarak 219 milyar liradan 485 milyar liraya yükseldi. Ancak satış karlılığı oranı 0,2 puan düşüşle yüzde 9,3'e indi. Bu da bize tüm karlılık rasyolarında geçen yıla göre daha düşük bir kar yılı geçirdiğini gösteriyor." ifadelerini kullandı.

Sanayici Esas Faaliyetlerine Odaklandı

2022'de net kambiyo karlarındaki ivme kaybının etkisiyle üretim faaliyeti dışı gelirlerin sınırlı artış gösterdiğinin altını çizen Erdal Bahçivan, konu ile ilgili şunları söyledi: "Başka bir deyişle 2022'de üretim faaliyeti dışı gelirlerin karlılığa katkısı bir hayli azalmış bulunuyor. 2022 yılında İSO 500'ün diğer faaliyetlerden oluşan gelir ve karları 683 milyar lira iken, gider ve zararları 572 milyar lira olarak gerçekleşmiş. Bu iki rakam arasındaki fark alındığında, İSO 500'ün üretim faaliyeti dışı net geliri 111 milyar lira artmış ve bir önceki yıla göre artış oranı da yüzde 14,6 ile sınırlı düzeyde gerçekleşmiş. Sanayinin son 10 yıldaki üretim faaliyeti dışı gelirlerine de dikkatinizi çekmek istiyorum. Üretim faaliyeti dışı gelirlerinin dönem kar ve zarar toplamı içindeki payının son 5 yılda yüzde 88 düzeyinden yüzde 23'lere kadar gerilediğini görüyoruz. Bu da bize sanayicinin son yıllarda giderek daha fazla esas faaliyetlerine odaklandığını ve karını gerçek işinden elde ettiğini gösteriyor."

2022'de Düşük Faiz Ortamı Finansman Giderlerine Yansıdı

Finansman giderlerinin, uzun yıllardan beri İSO 500'ün en dikkat edilen unsurlarından biri olduğunu söyleyen Erdal Bahçivan, İSO 500'ün finansman giderlerinin 2022'de yüzde 32,6 artarak 209 milyar liradan 277 milyar liraya yükseldiğini kaydetti. Böylece finansman giderlerinin faaliyet karına oranının belirgin bir düşüş göstererek yüzde 61,1'den yüzde 41,3'e indiğini bilgisini veren Erdal Bahçivan, "Yıllardan beri hep işaret ettiğimiz ve 2018'de yüzde 89'lara kadar çıkan bu oranın yüzde 40'lara gerilemesi dikkat çekiyor. Görüldüğü üzere 2022'de finansman giderleri işletmelere çok daha az yük olmuş. Ancak burada 2022'nin düşük faiz ortamı ve kredi kullanımını sıkı şartlara bağlayan düzenlemelerin de etkili olduğunu unutmamak gerekiyor. O günkü finansal koşullar, bugünkü faiz ve krediye erişim koşullarıyla karşılaştırıldığında aradaki makasın ne kadar yüksek olduğu biliniyor. Dolayısıyla finansman giderlerinin faaliyet karına oranındaki görece iyileşmenin, ne kadar sürdürülebilir olduğunu gelecek yıl açıklayacağımız 2023 yılı İSO 500 verilerinde daha net bir şekilde göreceğiz." diye konuştu.

Devamı sayfa 22'de

SUBCONTURKEY GLOBAL

YAN SANAYİ ve TEDARİKÇİ GAZETESİ

Sayfa 20'nin devamı

Aktiflerdeki Büyüme Borçlanma Yerine Özkaynaklardan

2022'de ISO 500'ün aktif toplamının yüzde 83 artarak 2,1 trilyon liradan 3,9 trilyon liraya yükseldiği bilgisini veren Erdal Bahçivan, aktifler içerisinde ana kalemler incelendiğinde, dönen varlıkların yüzde 78 artışla 1,4 trilyon liradan 2,5 trilyon liraya; duran varlıkların ise yüzde 95 artışla 706 milyar liradan 1,4 trilyon liraya yükseldiğini söyledi. Aktiflerdeki büyümenin geçmiş yıllardan farklı olarak borçlanmadan ziyade özkaynak yoluyla finanse edildiğine dikkat çeken Bahçivan, 2022'de özkaynakların 624 milyar liradan 1,4 trilyon liraya yükselerek yüzde 124 arttığını, toplam borçların 1,5 trilyon liradan 2,5 trilyon liraya çıkarak yüzde 67 büyüdüğünü belirtti. Bahçivan, yüksek karların desteğinin yanı sıra borçlanma imkanı ve eğilimindeki düşüşün etkisiyle, ISO 500 kuruluşlarında borçların payının yüzde 70,7'den yüzde 64,3'e gerilediğini, özkaynakların payının da yüzde 29,3'ten yüzde 35,7'ye çıktığını dile getirdi.

Finansmanda Ticari Borçlar Ön Plana Çıktı

ISO 500'de mali borçların yüzde 64 artışla 796 milyar liradan 1,3 trilyon liraya çıktığını duyuran Erdal Bahçivan, "Diğer borçların da yüzde 70'e yakın artışla 711 milyar liradan 1,2 trilyon liraya yükseldiği anlaşılıyor. 2021'e benzer şekilde 2022'de de diğer borçların mali borçların üzerinde bir büyüme sergilediği dikkat çekiyor. Başka bir deyişle faaliyetlerin finansmanında ticari borçlar daha fazla kullanılmış durumda. Ticari borç kullanımının artmasından, firmaların kaynak ihtiyacını finans kuruluşları dışında, kendi içlerinde borçlanarak çözmeye çalıştıklarını anlıyoruz. Ekonominin küçülmeye başladığı bir dönemde bu borç döngüsüne girilmesi, reel sektörü en çok zorlayan konulardan biri olacaktır. Bu durumun önümüzdeki günlerde sektörler arasındaki değer zincirlerinde bir kırılmaya neden olabileceğine dikkatimizi çekmek istiyoruz. ISO 500 kuruluşlarında borçların vadelerine göre gelişimine baktığımızda ise kısa vadeli mali borçlardaki artışın yüzde 99 ile uzun vadeli mali borçlardaki yüzde 37'lik artışın üzerinde gerçekleştiğini görüyoruz. Kısa vadeli mali borçların toplam mali borçlar içindeki payının 2022'de ilk kez yüzde 50 bandını aşarak yüzde 42,8'den yüzde 52,1'e yükselmesi dikkat çekiyor. Bu artışta, negatif faiz ortamının yanı sıra yeni kredi uygulamalarının kısa vadeli kredi kullanımını özendirmedi etkili

olduğu anlaşılıyor. Yüksek faiz ortamında firmaların bu durumdan çok daha olumsuz etkileneceğini söyleyebiliriz." dedi.

'Devreden Kdv Alacakları Banka Teminatı Olsun'

Devreden KDV sorunu ile ilgili de değerlendirmelerde bulunan Erdal Bahçivan, sorunun çözümü noktasında da önerilerini sundu. Erdal Bahçivan, "ISO olarak her fırsatta dile getirdiğimiz devreden KDV sorunu 2022'de çok daha belirgin bir hale geldi. ISO 500'ün devreden KDV yükü yüzde 107 oranında artarak 49 milyar liraya yaklaştı.

Biz bu döngüyü, sık sık vurguladığımız gibi, sanayi kuruluşlarımızın, yüksek kaynak ihtiyacına karşın, devlete sıfır faiz ve sonsuz vade ile borç vermesi olarak tanımlıyoruz. Ne yazık ki bu döngü 2022'de de azalmak yerine artarak devam etmiş. Çeşitli platformlarda pek çok defa gündeme getirdiğimiz üzere bu konuda sanayicileri en çok rahatlatacak çözüm, devreden KDV alacaklarının banka teminatı haline getirilmesidir. Özellikle Eximbank kredilerine dönüş bir teminat aracına dönüştürülmesi, bu sorunun en rasyonel çözümünü olacaktır." diye konuştu.

Enflasyon Arttı, Faizlerin Yükseldiği Bir Yıldı

2022 araştırmasının Cumhuriyetin 100. yılında kamuoyu ile paylaşıldığını dile getiren Erdal Bahçivan, "2022 yılı ISO 500 Büyük Sanayi Kuruluşu araştırmamızın arka planına da çok kısa bir göz atılması gerektiğini düşünüyorum. Her şeyden önce küresel ekonomide enflasyonun geri dönüşünü yaşadık. Rusya-Ukrayna savaşının başta enerji ve gıda sektörlerinde yol açtığı ek fiyat şoklarını gördük. Artan enflasyon karşısında merkez bankalarının faiz artırımlarını hızlandırdığı, belirsizlik ikliminin yoğunlaştığı zor bir yılı geride bıraktık. Kuşkusuz ekonomimiz bu gelişmelerden etkilendi. Fakat ilk yarıda güçlü ihracat ve yıl genelinde iç talebin canlığı sayesinde 2022 yılında ekonomimiz yüzde 5,5 büyüyerek dünyadaki bu negatif süreçten ayrılmayı başarmıştı. Ancak bu büyümenin hiç kuşkusuz yüksek enflasyon ve cari açık gibi ciddi maliyetleri de oldu. Finansal istikrara verdiği katkı ve sürdürülebilirliği tartışılan, rasyonel ekonomi politikalarından uzak "Yeni Ekonomi Modeli" çerçevesinde, kur ve faizleri düşük tutan ve kredi akışını kısıtlayan reel sayıda faiz enflasyonu yıl genelinde reel sektörün finansman koşullarını belirledi." ifadelerini kullandı.

Sanayicileri Daha Zorlu Koşullar Bekliyor

2022 yılına ait ISO 500 sonuçlarının, sanayicinin zorlu bir yılı güçlü bir performansla tamamladığının kanıtı niteliğinde olduğunu vurgulayan Erdal Bahçivan, sözlerini şöyle sürdürdü: "Sanayi devlerimizin birçok temel göstergede azımsanmayacak iyileşmeler imza attığı görüldü. Öte yandan gerek küresel ve yerel ölçekteki birçok makro gösterge ve gelişme, 2023'ün sanayicilere çok daha zorlu koşullar sunduğunu bize gösteriyor. Bu sürecin etkilerini önümüzdeki yıl açıklayacağımız 2023 yılı ISO 500 sonuçlarında görmemiz şaşırtıcı olmayacaktır. Çünkü küresel ekonomide sıkışan para politikalarının etkilerini gecikmeli olarak görmeye başladık. Nitekim gerek dünya üretiminin seyri gerekse Euro Bölgesi, ABD ve İngiltere gibi ana ihracat pazarlarımıza ilişkin beklentiler, 2023'te 2022'ye göre daha düşük büyüme temposuna işaret ediyor. Her ay açıkladığımız ihracat İklimi Endeksi verileri de bu değerlendirmemizi doğruluyor. İhracatın büyümeye katkısının yüksek seyrettiği 2021 genelinde ve 2022'nin ilk yarısında güçlü seyreden bu endeks, 2022 yılı ikinci yarısından itibaren zayıflamaya başladı. 2023 Ağustos itibarıyla da 50 eşik değerinin altına düşerek daralma bölgesinde yer aldı. Bu anlamda küresel görünümün ihracat açısından belirgin bir iyimserlik sunduğunu söylemek oldukça zor. Yurt içi gelişmelere baktığımızda, özellikle bu yılın ikinci yarısından itibaren, enflasyon ve cari açık gibi temel makro kırılganlıklarımıza karşı bir mücadele döneminin başlangıcındayız. Bu doğrultuda atılan adımlar kaçınılmaz olarak büyümede bir ivme kaybına yol açacak. ISO Türkiye İmalat PMI'nin yılın ikinci yarısıyla birlikte daralma bölgesine düşmüş olması da bunu teyit ediyor. Özellikle yeni siparişler ve yeni ihracat siparişleri gibi alt kalemlerde yaşanan sert düşüşler önümüzdeki aylara ilişkin iyimserliği sınırlıyor."

'Finansman Maliyetlerinde Belirgin Artış Olacak'

Diğer yandan Merkez Bankası'nın, hazirandan itibaren başlattığı sıkılaştırma sürecine bağlı olarak piyasa faizlerinde sert yükselişler

söz konusu olduğunun altını çizen Erdal Bahçivan, "Bu sürecin aynı zamanda özellikle güçlü tüketim eğiliminin körüklediği ithalatı azaltması bekleniyor. Dolayısıyla, ihracatın geriye çekildiği bir dönemde, sanayi üretimini destekleyen güçlü iç talebin de bir miktar zayıflaması kaçınılmaz. Faiz artırım sürecinin bir başka çıktısı ise etkilerini bir süredir görmeye başladığımız üzere, sanayicimizin finansman maliyetlerindeki belirgin artış olacak. Tekrar etmek gerekirse, tüm bu unsurların 2023 ISO 500 araştırma sonuçlarında satış performansını, finansman maliyetleri, ihracat ve kaynak yapısı gibi göstergelere olumsuz yansımaları şaşırtmayacaktır." diye konuştu.

OVP'nin Başarısı Dış Kaynak Akışını Sağlayacaktır

Türk sanayicisinin, özellikle pandemi ile başlayan dış pazarlardaki dalgalanmalara ve kırılmalara, Rusya-Ukrayna savaşının yarattığı tedarik sorunlarına ve içerdeki finansman sıkıntılına karşın, her zaman olduğu gibi 2022 yılında da Türkiye'nin büyüme ve kalkınması mücadelesinde en ön saflarda yer almaya devam ettiğine vurgu yapan Erdal Bahçivan, "Bugün sizlerle paylaştığımız ISO 500 verilerini, sanayicilerimizin ülkemizin geleceğine olan inancının bir göstergesi olarak da kabul etmeliyiz. Bu inancın ve azmin azalmadan devam edebilmesi için sanayicimizin, üretim hayatının en büyük ihtiyacı finansal istikrardır. Bu bağlamda, her fırsatta dile getirdiğimiz sürdürülebilir ve nitelikli büyüme için gerekli olan finansal istikrarın yeniden tesisi doğrultusunda ekonomi yönetimi tarafından atılan adımlar önemli buluyoruz. Bu nedenle hepimizin beklediği ve Oda olarak da destek verdiğimiz, üzerinde özenli bir çalışma yapılarak kısa süre önce açıklanan "Orta Vadeli Program" çok önemsiyoruz. Kararlılıkla uygulanmasını beklediğimiz Orta Vadeli Programın başarısının, ülkemizin uzun süredir ihtiyaç duyduğu dış kaynak akışını da sağlayacağına inanıyorum. Bu kaynak akışının; uzun süredir ihtiyaç duyduğumuz teknolojiye dayalı, nitelikli yeni sanayi yatırımları ile buluşturulması en büyük dileğimiz." dedi.